Chirostenotes

A Wikipédiából, a szabad enciklopédiából

A ***Chirostenotes*** (ógörög eredetű nevének jelentése 'keskenykezű') az oviraptorosaurus dinoszauruszok egyik neme, amely a késő kréta korban (mintegy 75–65,5 millió évvel ezelőtt) élt a kanadai Alberta és az egyesült államokbeli Dél-Dakota területén. Típusfaja a *Chirostenotes pergracilis*. Egyes kutatók azonosítottak egy másik fajt is, *C. elegans* néven.

Chirostenotes

Evolúciós időszak: késő kréta, 75–65,5 Ma

PreЄ Є O S D C P T J K Pg N

A feltételezett *C. sp.* rekonstrukciója

Természetvédelmi státusz

Fosszilis

Rendszertani besorolás

Ország:	Állatok *(Animalia)*
Törzs:	Gerinchúrosok *(Chordata)*
Altörzs:	Gerincesek *(Vertebrata)*
Osztály:	Hüllők *(Reptilia)*
Öregrend:	Dinoszauruszok *(Dinosauria)*
Rend:	Hüllőmedencéjűek *(Saurischia)*
Alrend:	Theropoda
Öregcsalád:	†Caenagnathoidea
Család:	†Oviraptoridae
Alcsalád:	†Elmisaurinae
Nem:	†***Chirostenotes*** Gilmore, 1924

Szinonimák

Tartalomjegyzék

Anatómia

A *Chirostenotes* fogatlan csőrrel, hosszú, vékony, aránylag egyenes karmokban végződő karokkal, hosszú, erős keskeny lábujjakban végződő hátsó lábakkal, rövid farokkal és egy lekerekített kazuárszerű fejdísszel rendelkezett. Az állat hossza körülbelül 2,1 méter, csípőmagassága pedig mintegy 0,91 méter volt. A tömegét nagyjából 50 kilogrammra becsülték. Valószínűleg mindenevőként vagy növényevőként élt, bár a csőre az Oviraptoridae család ázsiai tagjaira jellemzően nehéz felépítésű volt. Kisebb hüllőkkel és emlősökkel, valamint növényekkel, tojásokkal és rovarokkal táplálkozhatott.

2005-ben Phil Senter és J. Michael Parrish megjelentettek egy tanulmányt a *Chirostenotes* kezének működéséről, melyben úgy találták, hogy a szokatlanul egyenes karomban végződő meghosszabbodott második ujj adaptáció lehetett a hasadékok vizsgálatához. Kijelentették, hogy a *Chirostenotes* feltehetően puhatestű zsákmányt, például hernyókat, páncélozatlan kétéltűeket, hüllőket és emlősöket fogyasztott, melyeket a második karmára tűzött fel.[1] Ha azonban a *Chirostenotes* hosszú második ujján nagy elsődleges tollak helyezkedtek el, ahogyan a többi oviraptorosaurus, például a *Caudipteryx* esetében, az megakadályozhatta ezt a viselkedést.[2]

Lásd a szövegben.

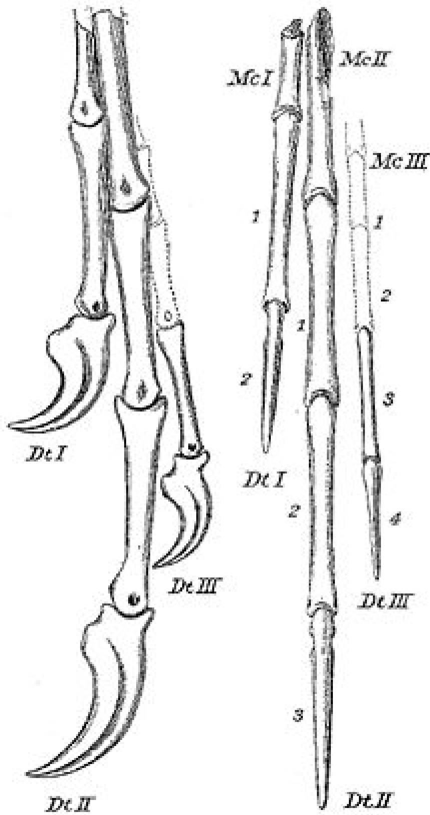
Fajok

- *C. pergracilis* Gilmore, 1924 (típus)
- *C. elegans* (Parks, 1933) [eredetileg *Ornithomimus*]

Hivatkozások

A Wikimédia Commons tartalmaz ***Chirostenotes*** témájú kategóriát.

Taxonómiai történet

A típuspéldányról készült rajz

A *Chirostenotes* felfedezésének és elnevezésének története zavaros. Az első, egy pár mellső lábból álló *Chirostenotes* fosszíliát 1914-ben George Fryer Sternberg találta meg Kanadában, a Little Sandhill-patak közelében, a kanadai formációk közül a legtöbb dinoszaurusz lelettel szolgáló campaniai korszakbeli Dinosaur Park-formációban. A maradványokat Lawrence Morris Lambe kezdte tanulmányozni, aki elhunyt, még mielőtt hivatalos nevet alkothatott volna a nem számára. 1924-ben, Charles Whitney Gilmore átvette a Lambe jegyzeteiben talált nevet, és leírást készített a típusfajról, a *Chirostenotes pergracilisról*. A nem neve az ógörög χειρ / *cheir*, ('kéz') és στήνοτής / *sztenotesz* ('keskenység') szavak összetételéből származik. A faj nevének jelentése 'teljesen', és a latin *per*~, és *gracilis* szavakból ered. A holotípus az **NMC 2367** katalógusszámú lelet, egy pár mellső láb.[3]

Egy leíratlan, feltételezett példány rekonstruált nyaka és feje

A *Chirostenotes* nem az egyetlen név volt, amit a nemhez kapcsoltak. Megtalálták a lábak maradványait is, a CMN 8538 katalógusszámú leletet, melynek 1932-ben Charles Mortram Sternberg a 'nagy lábujjak Kanadából' jelentésű *Macrophalangia canadensis* nevet adta.[4] Sternberg felismerte, hogy ezek egy húsevő dinoszaurusz részei, de úgy vélte, hogy egy ornithomimidához tartoznak.

1936-ban Raymond Sternberg Steveville közelében felfedezett egy állkapcsot, a CMN 8776 katalógusszámú példányt, ami 1940-ben a *Caenagnathus collinsi* nevet kapta. Az ógörög καινός / *kainosz* ('új') és γναθος / *gnathosz* ('állkapocs') szavak összetételével alkotott név jelentése 'újkeletű állkapocs', a fajnév pedig William Henry Collinsra utal. A fogatlan állkapcsot először egy madár részének hitték.[5]

A leletek pontos rokoni kapcsolatai lassan tisztázódni kezdtek. 1960-ban Alexander Wetmore megállapította, hogy a *Caenagnathus* nem volt sem madár, sem ornithomimida.[6] 1969-ben Edwin Colbert és Dale Russell kijelentették, hogy a *Chirostenotes* és a *Macrophalangia* ugyanaz az állat.[7] 1976-ban Halszka Osmólska a *Caenagnathusról* oviraptosaurusként készített leírást.[8] 1981-ben a mellső és hátsó lábbal együtt megőrződött ázsiai *Elmisaurus* felfedezése igazolta Colbert és Russell állításának helyességét.

1988-ban Philip Currie és Dale Russell újra felfedeztek, és tanulmányozni kezdtek egy 1923-ban eltárolt példányt. Ez a fosszília segített a többi felfedezést egyetlen dinoszauruszhoz kötni. Mivel a leletekhez tartozó nevek közül a *Chirostenotes* volt az első, ez az egyetlen, ami érvényesnek számít.[9]

Currie és Russell arról a problémáról is beszámoltak, hogy a leletanyag egy második faj részeit is tartalmazhatja. 1933-ban William Arthur Parks egy Albertában talált láb, az ROM 781 katalógusszámú lelet alapján elnevezte az *Ornithomimus eleganst*.[10] 1971-ben, Joël Cracraft, még azt feltételezve, hogy a *Caenagnathus* madár volt, elnevezte a második *Caenagnathus* fajt, a *Caenagnathus sternbergit*, a CMN 2690 katalógusszámú példány, egy kis állkapocs alapján. 1988-ban Russell és Currie kijelentették, hogy ezek a fosszíliák talán egy jóval gyengébb felépítésű *Chirostenotes pergracilishoz* tartoznak. 1989-ben Currie úgy vélte, hogy a maradványok egy másik, kisebb fajt képviselnek, és ezek alapján elnevezte a *Chirostenotes* közeli rokonságába tartozó *Elmisaurus* második faját, az *Elmisaurus eleganst*.[11] 1997-ben a fajt Hans-Dieter Sues átnevezte *Chirostenotes elegansra*.[12] Az új név érvényessége vitatott.

Az Horseshoe Canyon-formációból Albertából és a Hell Creek formációból, Montana és Dél-Dakota területéről származó nagyobb csontvázakat is a *Chirostenotes pergracilishoz* kapcsolták, bár lehetséges, hogy egy vagy több új fajhoz tartoznak. Ezek az új példányok jóval teljesebbek, emellett pedig tekintélyes méretűek: 2010-ben Gregory S. Paul a dél-dakotai példányt 4 méter hosszúra és 350 kilogramm tömegűre becsülte.[13]

2007-ben egy kladisztikus elemzésben Philip Senter kétségbe vonta, hogy az összes nagyobb campaniai fosszília ugyanahhoz az állathoz tartozik: a mellső lábakból és állcsontokból álló eredeti példányokat külön vizsgálva kimutatta, hogy míg a *Caenagnathus* holotípusa az eredeti bazálisabb pozícióban maradt az elhelyezésére általánosan használt Caenagnathidae kládon belül, addig a *Chirostenotes* holotípusa fejlett oviraptorosaurusként és oviraptoridaként helyeződött el.[14][15]

A CMN 8776 katalógusszámú, a *Chirostenoteshez* kötődő, Gilmore által eredetileg a *Chirostenotes pergracilishoz* kapcsolt fosszília állcsontokból és különös fogakból áll. Mikor kiderült, hogy a *Chirostenotes* fogatlan oviraptorosaurus volt, az állcsontok, melyek egy ettől eltekintve ismeretlen, valószínűleg dromaeosaurida dinoszauruszé lehettek, a *Richardoestesia* nevet kapták.[16]

Szinonimák

- *Macrophalangia canadensis* Sternberg, 1932
- *Caenagnathus collinsi* Sternberg, 1940
- *Ornithomimus elegans* Parks, 1933
- *Elmisaurus elegans* (Parks, 1933) Currie, 1989
- *Caenagnathus sternbergi* Cracraft, 1971
- *Chirostenotes sternbergi* (Cracraft, 1971) Eberth & Currie & Brinkman & Ryan & Braman & Gardner & Lam & Spivak & Neuman, 2001

Őspatológia

Bruce Rothschild és szerzőtársai 2001-ben egy tanulmányt jelentettek meg a theropoda dinoszauruszok stressztöréseit és avulziós töréseit igazoló bizonyítékokon végzett vizsgálataikkal, és az állatok viselkedésére vonatkozó következtetéseikkel kapcsolatban. A megvizsgált 17 *Chirostenotes* lábcsontból mindössze egynél jutottak arra a megállapításra, hogy a sérülést stressztörés okozta.[17]

Fordítás

- Ez a szócikk részben vagy egészben a *Chirostenotes* című angol Wikipédia-szócikk ezen változatának (https://en.wikipedia.org/wiki/Chirostenotes?oldid=439366431) fordításán alapul. Az eredeti cikk szerkesztőit annak laptörténete sorolja fel.

Jegyzetek

1. Senter, P,, Parrish JM (2005). „Functional analysis of the hands of the theropod dinosaur Chirostenotes pergracilis: evidence for an unusual paleoecological role”. *PaleoBios* **25**, 9–19. o.
2. Darren Naish: *Feathers and filaments of dinosaurs, part II* (https://web.archive.org/web/20100613235610/http://scienceblogs.com/tetrapodzoology/2007/03/feathers_and_filaments_of_dino.php). *ScienceBlogs*, 2007. március 2. [2010. június 13-i dátummal az eredetiből (http://scienceblogs.com/tetrapodzoology/2007/03/feathers_and_filaments_of_dino.php) archiválva]. (Hozzáférés: 2011. július 19.)
3. Gilmore, C.W. (1924). „A new coelurid dinosaur from the Belly River Cretaceous of Alberta”. *Canada Department of Mines Geological Survey Bulletin (Geological Series)* **38** (43), 1–12. o.
4. Sternberg, C.M. (1932). „Two new theropod dinosaurs from the Belly River Formation of Alberta”. *Canadian Field-Naturalist* **46** (5), 99–105. o.
5. Sternberg, R.M. (1940). „A toothless bird from the Cretaceous of Alberta”. *Journal of Paleontology* **14** (1), 81–85. o.
6. Wetmore, A. (1960). „A classification for the birds of the world”. *Smithsonian Miscellaneous Collections* **139** (11), 1–37. o.
7. Colbert, E.H., Russell, D.A. (1969). „The small Cretaceous dinosaur *Dromaeosaurus*”. *Amer. Mus. Novit.* (2380), 1–49. o.
8. Osmólska, H. (1976). „New light on the skull anatomy and systematic position of *Oviraptor*”. *Nature* **262**, 683–684. o.
9. Currie, P.J., Russell, D.A. (1988). „Osteology and relationships of *Chirostenotes pergracilis* (Saurischia, Theropoda) from the Judith River (Oldman) Formation of Alberta, Canada”. *Canadian Journal of Earth Sciences* **25**, 972–986. o.
10. Parks, W.A. (1933). „New species of dinosaurs and turtles from the Upper Cretaceous formations of Alberta”. *University of Toronto Studies, Geological Series* **34**, 1–33. o.
11. Currie, P.J. (1989). „{{{title}}}”. *Canadian Journal of Earth Sciences* **26** (6), 1319–1324. o.
12. Sues, H.D. (1997). „On *Chirostenotes*, a Late Cretaceous oviraptorosaur (Dinosauria: Theropoda) from Western North America”. *Journal of Vertebrate Paleontology* **17** (4), 698–716. o.
13. Paul, G.S.. *The Princeton Field Guide to Dinosaurs*. Princeton University Press, 151. o. (2010). ISBN 069113720X
14. Senter, P. (2007). „A new look at the phylogeny of Coelurosauria (Dinosauria: Theropoda)”. *Journal of Systematic Palaeontology* **5**, 429–463. o.
15. Holtz, Thomas R. Jr.. Winter 2010 Appendix, *Dinosaurs: The Most Complete, Up-to-Date Encyclopedia for Dinosaur Lovers of All Ages (http://www.geol.umd.edu/~tholtz/dinoappendix/HoltzappendixWinter2010.pdf)* (pdf) (2010). Hozzáférés ideje: 2011. július 19.
16. Currie, P.J., Rigby, Jr., J.K., and Sloan, R.E..szerk.: Carpenter, K., and Currie, P.J.: Theropod teeth from the Judith River Formation of southern Alberta, Canada., *Dinosaur Systematics: Perspectives and Approaches*. Cambridge: Cambridge University Press, 107–125. o. (1990). ISBN 0-521-36672-0
17. Rothschild, B., Tanke, D. H., and Ford, T. L..szerk.: Tanke, D. H., and Carpenter, K.: Theropod stress fractures and tendon avulsions as a clue to activity, *Mesozoic Vertebrate Life*. Indiana University Press, 331–336. o. (2001). ISBN 0253339072